

**โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง จังหวัดตรัง**

๑. ความเป็นมา

ตามที่โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ดำเนินงานโครงการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ได้ระยะเวลาหนึ่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริให้มีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขึ้นในปี ๒๕๓๕ โดยทรงเน้นให้มีการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่หายากหรือกำลังใกล้สูญพันธุ์ เพื่อไว้เป็นแหล่งเชื้อพันธุ์พืชให้คงอยู่ตลอดไป ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์ เพื่อให้ได้พันธุ์ดียิ่งขึ้นต่อไป ในระหว่างการทำดำเนินงานได้ทรงติดตามผลงานที่ได้ดำเนินงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน แรกเริ่มการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชได้ทำอยู่เพียงในห้องปฏิบัติการภายในโครงการส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดาเท่านั้น กิจกรรมไม่กว้างขวาง ไม่ได้ขยายสู่ภายนอกต่อเมื่อมีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ ขึ้นจึงได้ขยายออกไปตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งส่วนราชการทั้งสถาบันการศึกษาและผู้นำราชการจังหวัด

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ เป็นโครงการที่แตกต่างจากโครงการพระราชดำริอื่นๆ เนื่องจากเป็นโครงการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกำกับดูแลเองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คือกิจกรรมปกป้องพันธุกรรมพืช กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวม กิจกรรมปลูกรักษาอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ จัดตั้งศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช วางแผนพัฒนาพันธุ์พืช กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และกิจกรรมสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เช่น งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เป็นต้น

พระราชดำริ

ให้ดำเนินเก็บรวบรวมและอนุรักษ์พันธุกรรมพืช จัดสร้างธนาคารพืชพรรณสำหรับเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อ และจัดทำธนาคารข้อมูล

๒. การสนองพระราชดำริ/การเข้าร่วมโครงการของกรมวิชาการเกษตร

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง ได้รับมอบหมายจากกรมวิชาการเกษตร ให้เริ่มดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ โดยดำเนินการ ๓ กิจกรรม

- ๒.๑ กิจกรรมปกป้องทรัพยากร
- ๒.๒ กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร
- ๒.๓ กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร

๓. วัตถุประสงค์

- ๓.๑ วัตถุประสงค์ทั่วไปของโครงการ
  - รักษาสภาพป่าดั้งเดิมให้คงสภาพมากที่สุด
  - รักษาพันธุ์พืชพื้นเมืองที่บริเวณที่บริเวณในภาคใต้
  - รักษาพันธุ์ไม้ผลเมืองร้อนให้คงอยู่และมีความหลากหลาย

๓.๒ วัตถุประสงค์เฉพาะในส่วนของงานวิชาการเกษตร (กรมวิชาการเกษตร)
เก็บรวบรวมพันธุ์พืชต่าง ๆ โดยเฉพาะพันธุ์พืชพื้นเมืองในภาคใต้ เพื่อเป็นธนาคารเชื้อพันธุ์สำหรับงาน
ทดลองวิจัยในอนาคต

๔. พื้นที่เป้าหมาย

๔.๑ พื้นที่เป้าหมายโครงการ

- กิจกรรมปกป้องทรัพยากร ๒๙๖ ไร่
- กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร ๓ แปลง ได้แก่
แปลงปลูกรวบรวมผักพื้นเมืองต่างๆ ของภาคใต้ จำนวน ๕ ไร่
แปลงปลูกรวบรวมไม้ผลเมืองร้อน จำนวน ๑๕ ไร่
แปลงรวบรวมพันธุ์กล้วยพื้นเมือง (ภาคใต้) เพื่ออนุรักษ์พันธุ์กรรม ๑๐ ไร่

๔.๒ พื้นที่เป้าหมายของงานวิชาการเกษตร (กรมวิชาการเกษตร)

๕. หน่วยงานรับผิดชอบ

๕.๑ หน่วยงานหลัก

ศูนย์วิจัยพืชสวนตรัง สถาบันวิจัยพืชสวน

๕.๒ หน่วยงานร่วมดำเนินการ

- สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช
- กองแผนงานและวิชาการ

๖. งบประมาณ

๖.๑ งบปกติกรมวิชาการเกษตร ๒๖๓,๐๐๐ บาท

๖.๒ งบอื่น ๆ (ระบุ) -

๗. ผลการดำเนินงาน

๗.๑ กิจกรรมปกป้องทรัพยากร

๑. ซ่อมแซมป้ายที่ติดประจำต้น
๒. ทำทางเดินเข้าไปในพื้นที่เพิ่มเติม ๓ เส้นทางระยะทางยาวประมาณ ๑ กม.
๓. สำรวจพันธุ์ไม้เพิ่มเติมตามเส้นทางทำใหม่ แต่ยังไม่ได้ติดป้ายประจำต้น
๔. ทำแนวกันไฟรอบพื้นที่
๕. ประสานสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๑๒ (นครศรีธรรมราช) เพื่อสำรวจพันธุ์

ไม้เพิ่มเติม

๗.๒ กิจกรรมสำรวจรวบรวมทรัพยากร

๗.๒.๑ รวบรวมพันธุ์ผักพื้นเมือง

๗.๒.๒ รวบรวมพันธุ์ไม้ผลเมืองร้อน

- ดูแลแปลงด้วยการกำจัดวัชพืช ให้น้ำ และตัดแต่งกิ่งที่ตาย มีกาฝากเกาะ
และสำหรับผักพื้นเมืองมีการตัดยอดเพื่อให้แตกยอดใหม่

- เตรียมต้นกล้า เพื่อปลูกเพิ่มเติม ได้แก่ มะม่วงลูกดำ มะม่วงคัน มะม่วงแม่
ลูกอ่อน มะม่วงกล้วย มะไฟกา มะขามป้อม และตะโก

- มีพันธุ์ผักพื้นเมืองที่ปลูกอยู่ในแปลง จำนวน ๕๘ ชนิด ได้แก่ กระโดน กริม กล้วยเถื่อน กุ่มน้ำ ชุนน ขว้างค้อน ข่าบ้าน ขี้เหล็ก แคลฝรั่ง จอด จิก ชะมวงช้าง ชะมวงทวาย ชะมวงส้ม ชะอม ดาหลา โด่เต้ ตะไคร้ต้น ตาเปิดตาไก่ ตั้วขาว เต่าร้าง ทำมั่ง เทียม นกนอน เนียง ผักหวานบ้าน ผักเหมียง พ้อ เพกา แพน มะกรูด มะกอกป่า มะขาว มะเดื่อชุมพร มะนาว มะปริง มะเฟือง มะม่วงแก้มแดง มะม่วงเบา มะม่วงหิมพานต์ มะมุด มันปู ยอเถื่อน ย่านาง ยายถีบหลาน ลูกฉิ่ง เล็บครุฑ หลุมพี ส้มแขก ส้มจืด ส้มป่อย ส้มเฒ่า สะตอ สะตอเบา เสม็ดขุน หมรุ่ย หมากหมก เหยียง

- พันธุ์ไม้ผลเมืองร้อน จำนวน ๕๕ ชนิด

- ปลูกซ่อมผักพื้นเมือง ๒๕ ชนิด ๒๐๗ ต้น ได้แก่ กุ่มน้ำ หมากหมก ผักหวานบ้าน เล็บครุฑ ส้มแขก ตาเปิดตาไก่ ส้มป่อย ทำมั่ง ผักเหยียง หมรุ่ย ผักหวานป่า มันปู ชูอม เพกา มะม่วงแก้มแดง มะมุด มะนาว สะตอเบา ลูกฉิ่ง พาโหม ย่านาง ส้มโอ มะม่วงเบา มะขาม มะพร้าว

- ปลูกไม้ผลเมืองร้อนเพิ่ม ๗ ชนิด ๑๘๕ ต้น ได้แก่ มะไฟจีน ๔๕ ต้น มะม่วงแก้มแดง ๓๐ ต้น มะม่วงลูกดำ ๓๗ ต้น ลูกโก ๒ ต้น มะไฟกา ๓ ต้น ชมพู่ น้ำดอกไม้ ๒๙ ต้น ละไม ๓๙ ต้น

- ประสานศูนย์ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดพิษณุโลก เพื่อขอความอนุเคราะห์พันธุ์กล้วยพื้นเมือง

- แจกจ่ายต้นกล้า พันธุ์ไม้ผล/พืชผัก ที่เพาะจากเมล็ดให้กับโรงเรียนบ้านห้วยต่อ

- บันทึกลักษณะประจำพันธุ์ ผักพื้นเมือง จำนวน ๕๘ ชนิด

๗.๒.๓ รวบรวมพันธุ์กล้วยพื้นเมือง (ภาคใต้) เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์กรรม

- รวบรวมพันธุ์กล้วยพื้นเมือง (ภาคใต้) ได้ ๑๘ ชนิด ได้แก่ กล้วยนางยา ๔ หน่อ กล้วยหิน ๕ หน่อ กล้วยน้ำว่า ๕ หน่อ กล้วยเมอมาณี ๒หน่อ กล้วยไม้ปลี ๒ หน่อ กล้วยน้ำว่าพระเทพ ๑ หน่อ กล้วยหักมุก ๑ หน่อ กล้วยสำลี ๑ หน่อ กล้วยส้ม ๑ หน่อ กล้วยหินมาเล ๓ หน่อ กล้วยนมสาว ๒ หน่อ กล้วยเภา ๒ หน่อ กล้วยหอมทอง ๒ หน่อ กล้วยทองตีนเต่า ๕ หน่อ กล้วยลูกคิด ๑ หน่อ กล้วยคอแข็ง ๒ หน่อ กล้วยไข่ ๕ หน่อ กล้วยธานี ๓ หน่อ

๗.๓ กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร

๗.๓.๑ งานอบรม

-ฝึกอบรมหลักสูตร “การบันทึกลักษณะประจำพันธุ์” แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยต่อ เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐ จำนวน ๙๐ คน

-นักเรียน และประชาชนทั่วไป เข้าเยี่ยมชมแปลงไม้ผลเมืองร้อน และผักพื้นเมือง รวม ๖๗๔ คน

๘. ผลสำเร็จ/ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

ผลสำเร็จ

- ปกป้องรักษาพืชป่า ผักพื้นเมือง และไม้ผลเมืองร้อน ไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ตัวอย่าง ให้คงสภาพเดิม ไว้ศึกษาและใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

ผลสัมฤทธิ์

- ให้บริการเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา ได้เข้าเยี่ยมชมศึกษาพันธุ์ไม้ในพื้นที่กว่า ๒๙๖ ไร่

๙. ปัญหา/อุปสรรค

๑. ถนนไปสู่พื้นที่โครงการเป็นถนนดิน ฝนชุกทำความเสียหาย ต้องซ่อมแซมเป็นประจำทุกปี แต่งบประมาณในกิจกรรมนี้ไม่เพียงพอ

๑๐. ภาคผนวก

-